

Abivajav laps – märkamisest sekkumiseni

Lastekaitse osakond

2018

Lastekaitseseaduse eesmärk

- Tagada igakülgsest lapse heaolu ja õigused
- Väärtustada lapsi
- Ennetada laste abivajadust
- Parandada laste elukvaliteeti
- Luua last toetav keskkond
- Seada laste huvid esikohale
- Toetada igakülgsest lapse arengut
- Tagada tervist ja heaolu ohustavates tingimustes olevale lapsele õigeaegne ja asjakohane abi ja sekkumine

Lastekaitse on valdkondade ülene

Prenataalne,
sünnieelne

Ämmaemand,
naistearst

Väikelaps
0-3

Perearst, regulaarsed 0-6-aastaste
tervisekontrollid

Lasteaed, lapsehoid, söimerühm

Koolieelik
3-6

Noorem kooliiga
7-10

Murdeiga
11-16

Perearst, koolitervishoid

Põhikool

Alla 14 a – süüvõimetu

Nooruk
16-18

Gümnaasium,
kutsekool

Alates 14 a – süüvõimeline

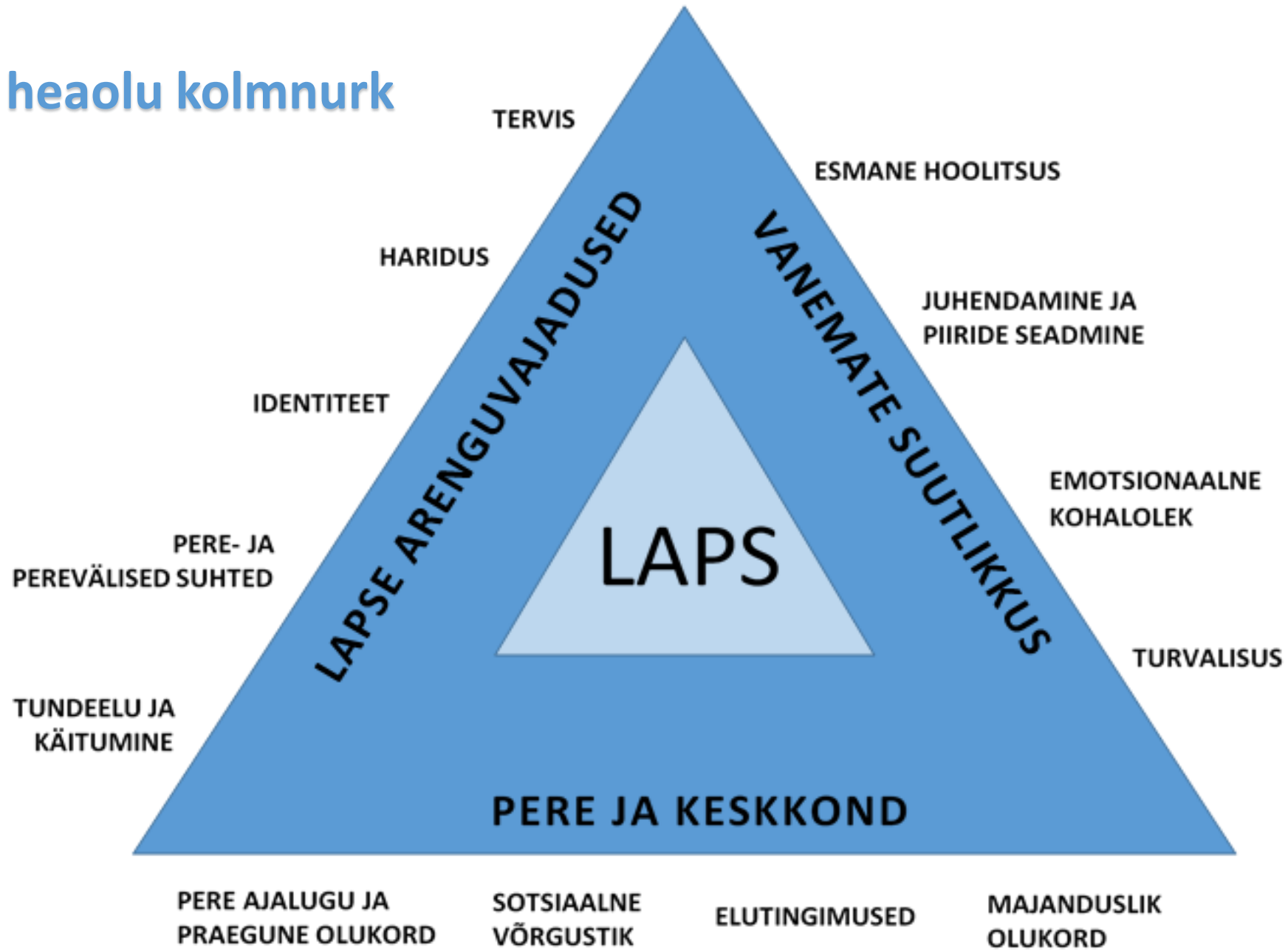
Lastele ja peredele suunatud toetused ja teenused

Lapse heaolu (LasteKS) on lapse arengut toetav seisund, milles on rahuldatud lapse:

- füüsilised (nt kaal, kasv, füüsiline vorm, füüsilised võimed või piirangud)
- tervislikud (nt üldine tervis, haigestumusnäitajad, vaktsineerimine, sõltuvusainete kasutamine)
- psühholoogilised
- emotsionaalsed
- sotsiaalsed (nt suhted pereliikmete, sõprade, sugulaste, õpetajatega. Oskus lahendada probleeme, abivalmidust, vastutustunnet, kohusetunnet)
- hariduslikud (nt koolivalmidus, koolis käimine ja seal edasijõudmine, ettevalmistus tööturule siirdumiseks)
- kognitiivsed (nt vaimseid võimeid, teadmised)
- majanduslikud vajadused (nt pere sissetulekud, toetused, tööhõive, elamistingimused, tarbimine, kulutamine, eluase)

Lapse heaolu eest vastutavad lapsevanemad, vajadusel toetavad neid riik ja kohalikud omavalitsused.

Lapse heaolu kolmnurk

Tervis

Peamised kaitsetegurid

- Hea tervislik seisund
- Lapsega käiakse regulaarselt tervisekontrollis, vanemad teevad meditsiinitöötajatega koostööd, järgivad saadud soovitusi lapse ravimisel ja hooldamisel
- Hea juurdepääs tervishoiuteenustele ja -asutustele

Peamised riskitegurid

- Terviseprobleemid, erivajadus või puue
- Puudulik ligipääs tervishoiuteenustele
- Füüsilised vigastused, mille puhul on kahtlus, et need on saadud vägivalla tagajärjel
- Lapsel on vaimse tervise probleemid, millega kaasnevad nt impulsiivne ja agressiivne käitumine, masendus, hirm, depressioon või ennastkahjustav käitumine
- Sõltuvusainete tarvitamine

Märksõnad

- Lapse üldine tervislik seisund ja tervisekontrollis käimine, füüsiline areng ja oskused, tervisekäitumine ja teadmised tervise hoidmisest, toitumine, uni
- Vanemate suutlikkus lapse vajadused tagada, vanemate tervisekäitumine

Lastekaitseaduse põhimõtted

- **Probleemide ennetamine on tõhusam kui tagajärgede leevendamine**

Riik ja kohalikud omavalitsused peavad välja arendama meetmed lapse abivajaduse ennetamiseks ja olemasolevate probleemide vähendamiseks.

- **Koostöö sidusvaldkondade spetsialistide vahel on tulemuste saavutamisel oluline**

Riik ja kohalikud omavalitsused peavad tegema valdkondade üleselt koostööd kõigi lastele suunatud meetmete planeerimisel, rahastamisel ja rakendamisel (LasteKs § 8).

- **Teavitamine**

Riik ja kohalikud omavalitsused peavad tagama elanikkonna teavitamise lastekaitsemeetmetest, pöörates erilist tähelepanu **abivajava või hädaohus** oleva lapse abistamiseks vajaliku teabe avalikustamisele.

Lapse abivajadus

- **Abivajav laps** on laps, kelle heaolu on ohustatud või kelle puhul on tekkinud kahtlus tema väärkohtlemise, hooletusse jätmise või muu lapse õigusi rikkuva olukorra suhtes, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute heaolu
- Abivajavate laste hulka kuuluvad ka hädaohus olevad lapsed.
- **Hädaohus olev** laps on laps, kes on oma elu või tervist ohustavas olukorras, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute elu või tervist.

- Kõigil isikutel, kellel on olemas teave **abivajavast lapsest** on kohustus sellest viivitamata teatada kohaliku omavalitsuse üksusele või lasteabitelefoni 116 111 (LasteKS §27)

Näiteks: laps on hooletusse jäetud, lapse areng ei ole eakohane jt.

- Kõigil isikutel, kellel on olemas teave **hädaohus olevast lapsest** on kohustus sellest viivitamata teatada hädaabinumbril 112 (LasteKS §31)

Näiteks: Laps on vägivalla ohver, laps on tõsiselt haige, laps üritas enesetappu, laps on tugevas alatoitumises jt.

- Abivajava ja/või hädaohus oleva lapse puhul ei ole tervishoiutöötajal vajadust anda teavet tervise seisundi ega diagnoosi kohta, küll aga abivajaduse või last ohustava olukorra kohta.

Näiteks, kui arst teavitab abivajavast lapsest teavitamisel kohalikku omavalitsust, siis ei pea ta edastama diagnoose, vaid selgitama milles abivajadus seisneb: nt talle teatavaks saanud vanemliku hoole puudulikkusest (alatoitunud laps) või lapse terviseseisundist tulenevad abivajadused (millist lisatuge ja teenuseid laps vajab oma seisundi tõttu).

Õiguslik alus:

Lastekaitse seaduse § 27. Abi vajavast lapsest teatamine

- Juhul, kui saab teatavaks kaitset ja abi vajava lapse olemasolu, on iga inimese kohus sellest viivitamatult teatada sotsiaaltalitusele, politseile või mõnele teisele abiandvale organile.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 13. Abivajadusest teatamise kohustus

- Abi vajava isiku perekonnaliikmed, kohtunik, politseinik, prokurör, ravi- või haridusasutuse juht või muu ametiisik on kohustatud teatama sotsiaalhoolekannet vajavast isikust või perekonnast isiku või perekonna elukohajärgsele valla- või linnavalitsusele.
  - Kontakteeruda võib otse konkreetse lastekaitsetöötajaga valla- või linnavalitsuses või politseitöötajaga politseiprefektuuris.
- Need on võrgustikuliikmed, kellel on seaduslik alus sekkuda ja võimalused abi osutada.**

Õiguslik alus:

Haldusmenetluse seadustiku § 6. Uurimispõhimõte: Haldusorgan on kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid oma algatusel.

- Laps vajab abi, kui ohus on tema elu, tervis, turvatunne, areng või heaolu.
- Igaühel on kohustus teatada abivajavast lapsest!
- Teatada tuleb valla- või linnavalitsusele (võimalusel otse lastekaitsetöötajale) ja vajadusel politseile.
- Valla- või linnavalitsus ja politsei on haldusorganid, kellel on seadusest tulenevalt avalik ülesanne abistada ja kaitsta last.
- Selle ülesande täitmise eesmärgil võivad valla- või linnavalitsus ja politsei töödelda isikuandmeid, mis puudutavad lapse abivajadust.
- Kuna valla- või linnavalitsusel ja politseil on õigus isikuandmeid töödelda, võib neile ka edastada andmeid lapse abivajaduse kohta ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekuta.

Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse:

- **Andmekaitse põhimõtted ei takista abivajavast lapsest pädevale asutusele teatamist!**
- **Abivajavast lapsest võib teatada ja vajadusel edastada lapse abivajadusega seotud (sh delikaatseid) isikuandmeid valla- või linnavalitsusele ja politseile ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja teadmise ja nõusolekuta, kuna nendel asutustel on seadusjärgne õigus lapsega seotud isikuandmete töötlemiseks. Just valla- või linnavalitsusele ja politseile on seadusandja esmajärgus pannud kohustuse abivajava lapse õigusi kaitsta.**

Teade abivajavast lapsest

Teade AV lapsest

- Teatamisekohustus kõigil, kellel on olemas teave abivajavast lapsest (LasteKS § 27)
- Kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajale
- Lasteabitelefonile 116 111

Lapse abivajaduse hindamine

- Lapse abivajadust hindab kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja
- Lapse ja pere abivajaduse hindamisel kaasatakse asjaomased spetsialistid
- Tehakse koostööd lapse ja last kasvatavate isikutega
- Toetatakse lapse ja last kasvatavate isikute vahelisi suhteid
- Abistatakse last ja pere, seades esmatähtsaks lapse huvid
- Võimaldatakse lapsel tema elu puudutavates küsimustes kaasa rääkida

Lapsele abi osutamine

- Võrgustikutöö
- Juhtumikorralduse otsustamine
- Juhtumikorraldus (juhtumiplaan)
- Meetmete (toetused ja teenused) kohaldamine

- Lapse abi ja kaitseta jäämise eest vastutab igaüks, kes märkab lapse abivajadust, aga ei anna sellest teada.
- Rohkem teavet võimalikust abi- ja kaitsevajadusest on loomulikult lastega iga päev töötavatel spetsialistidel (õpetaja, huviringi juht, treener, arst, noorsoopolitseinik jne) ning sellevõrra ulatuslikum on ka nende vastutus vastava teabe edastamisel.
- Samamoodi lasub teatamiskohustus kõikidel teistel inimestel, olgu nad juhuslikud möödujad, naabrid, sugulased, mängukaaslaste vanemad jne.
- Teatamata jätmist ei saa õigustada sellega, et ei olda kindel, kas kahtlus lapse abivajaduse kohta on piisavalt põhjendatud, või kardetakse, et teatamine võib näida peret süüdistavana või last häbimärgistavana.

Näide:

Lapse abivajadusega seotud isikuandmed:

- „Teismeline elab üksi, oleks vaja välja selgitada põhjused ning juhendamise ja järelevalve vajadus (nt tugiisik vms).”
- „Ema on ajutiselt lapse ainuhooldaja ja võib vajada tuge lapse eest hoolitsemisel (nt nõustamine, toetused, pikapäevarühm vms).”
- „Lapse vanem peab käima regulaarselt ravil. Vastasel juhul võib üheks tagajärjeks olla lapse hooletusse jätmine. Lisainfo saamiseks pöörduge raviasutuse sotsiaaltöötaja poole.”

Isikuandmed, mis ei tarvitse olla seotud lapse abivajadusega:

- „Teismeline elab üksi ja tal on mitmeid seksuaalsuhteid oma koolikaaslastega.”
- „Lapse isa, kelle illegaalselt saadud tulu on olnud seni pere peamiseks sissetulekuks, on vanglas varguses kahtlustatavana.”
- „Lapse emal on raskekujuline depressioon, mis vajab regulaarset teraapilist ja medikamentooset ravi.”

Lapse abistamine

- Erinevate lapsega kokkupuutuvate võrgustikuliikmete koostöös ja ülesandeid jagades on võimalik last abistada mitmekülgsemalt ja edukamalt. Kui lapse abivajadus nõuab pikema-ajalist sekkumist, siis ei tarvitse esialgselt edastatud teabest piisata, et otsustada sobivaimate abistamisviiside või abivajaduse äralangemise üle.
- Valla- või linnavalitsus ja politsei kui haldusorganid lähtuvad oma töös **uurimispõhimõttest**, ning neil on **kohustus küsida täpsustavaid küsimusi ja uurida asja põhjalikult**. Seetõttu võivad olla õigustatud valla- või linnavalitsuse ja politsei palved edastada täiendavaid andmeid lapse abivajaduse kohta.

- Teave, mida valla- või linnavalitsus ja politsei paluvad, peab aitama kaasa lapse abistamise eesmärgile ja hõlmama üksnes neid andmeid, mis selle eesmärgi täitmiseks vajalikud on.
- Võrgustiku teised liikmed (kool, lasteaed, haigla, perearst, muid teenuseid pakkuv asutus või organisatsioon jne) võivad last ja tema peret puudutavaid andmeid edastada ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekuta valla- või linnavalitsusele ja politseile, kellel on seaduse alusel lapse abistamiseks ja kaitseks vajalike isikuandmete töötlemise õigus.
- Valla- või linnavalitsus ja politsei ise võivad ülejäänud võrgustikuliikmetele lapse isikuandmeid edastada üksnes lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekul.

Õiguslik alus:

- Lastekaitse seaduse § 17 lg 1 ja § 28, sotsiaalhoolekande seaduse § 14 ja § 15 ning perekonnaseadus §171 lg 2, **seavad valla- või linnavalitsuse ülesandeks lapse kaitse ja abi, samuti lapse hoolekande ja eestkoste korraldamise.**
- Antud sätted koostoimes isikuandmete kaitse seaduse § 10 lõikega 2 annavad **haldusorganile sh valla- või linnavalitsusele, õiguse töödelda isikuandmeid, mis on vajalikud laste kaitse, abistamise, hoolekande ja eestkoste korraldamiseks.**
- Isikuandmete töötlemine on iga isikuandmetega tehtav toiming: isikuandmete kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, muutmine ja avalikustamine, juurdepääsu võimaldamine isikuandmetele, **päringute teostamine** ja väljavõtete tegemine, isikuandmete kasutamine, edastamine, ristkasutamine, ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine, või mitu eelnimetatud toimingut, sõltumata toimingute teostamise viisist ja kasutatavatest vahenditest.

Lastekaitse jaguneb laste hoolekandeks ja laste õiguste kaitseks:

- **Hoolekanne** – laste ja perede nõustamine, sotsiaalteenuste osutamise korraldamine ja toetuste maksmine.
- **Laste õiguste kaitse (eestkoste) korraldamine on**
  - lastesse puutuvate vaidluste läbivaatamine: hooldusõiguse küsimused, vajadusel lapsele nime panemine, suhtlemise korraldamine lahuselava vanemaga jm
  - vanemliku hoolitsuseta jäänud laste õiguste ja huvide kaitsmine: vajadusel lapse eraldamine perest, vanemate hooldusõiguse küsimused, arvamus andmine kohtule, lapse suunamine asendushooldusele
  - alaealisele isikule eestkoste seadmise korraldamine: arvamus andmine/avalduse esitamine kohtule, eestkostepere toetamine, eestkostja ülesannete täitmise jälgimine

Kohaliku omavalitsuse ülesanded:

- abivajavast lapsest teada saamisel hindama lapse abivajaduse ja pakkuma lapse abistamiseks meetmeid.
- Ka perekonnast eraldatud lapsele ja tema perekonnale pakkuma meetmeid.
- Teostama järelevalvet oma piirkonna abivajavatele lastega peredele.

Kohalik omavalitsus peab looma tingimused lastekaitsetöö tegemiseks eesmärgiga tagada eelloetletud ülesannete täitmine.

Mida saab teha kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja:

- Nõustada peresid riiklikest ja kohaliku omavalitsuse toetustest, vahendada nende toetuste kättesaamist.
- Suunata teenustele (nt tugiisikuteenusele ning võimalusel osaliselt tasuta teenuste eest).
- Koostada koos perega juhtumiplaani.
- Teha ettepanekuid ettekirjutuse tegemiseks (nt kohustatakse täitma lastekaitsetöötaja koostatud juhtumiplaani, täitma arsti koostatud raviplaani).
- Saab taotleda kohtult erieestkoste seadmist: nt otsustusõigust lapse ravi küsimuses.

Tervishoiu valdkonna pöördumiste osakaal kõikidest pöördumistest 2016

Lastekaitse osakonda pöörduti **1265** korral, millest **19** korral oli pöördujateks tervishoiu valdkonna töötajad:

- Kiirabitöötaja
- Psühhiaater
- Haigla psühholoog
- VTK sotsiaaltöötaja
- Kooli med õde
- Haigla ülemarst, sotsiaaltöötaja, valveõde jt

Näiteid pöördumistest lasteabi telefonile:

- Mure alaealiste laste pärast. Lapsed vaja toimetada täna haiglaravile, kuid isa joobes.
- Lahutavate vanemate laps, kes korduvalt psühhiaatriaosakonnas ravil, vanemad ei võta vastutust, laps vajab edasise elu korraldamist.
- Laps ohustab ennast, ütles, et võttis hulgaliselt tablette, kuid tegelikult seda ei teinud, soovib tähelepanu, korduvalt sattunud kiirabisse, psühholoog ei usalda, nõustamisele on nõus minema vaimse tervise kabinetti.
- Laps viibib hetkel psühhiaatriakliinikus uuringutel ja on psühholoogile rääkinud, et teda kodus pekstakse ning et ema ja isa joovad.
- Ema soovib oma vastsündinud lapsest loobuda.
- 9-aastane laps, kes ei räägi. Koolil rakendatud tugiteenused, kuid KOV-iga koostöö ei suju.
- Lapse vaktsineerimisega seoses tekkinud vastuolu kooli ja lapsevanema vahel.
- Abivajav laps -pikaajalise sõltuvusprobleemiga ema. Lapse tädi peab vajalikuks kiiremas korras eestkoste määramist, mure lapse heaolu pärast. Koostöö sotsiaalosakonnaga ei ole andnud soovitud tulemusi.

Ootused tervishoiu valdkonna töötajale

- **MÄRKA!**
- **SEKKU!**
- **TEAVITA!**

Lapsesõbralikke lahendusi!

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET